

Motion till riksdagen

1989/90:Jo744

av Lars Ernestam m.fl. (fp)

Vissa avfallsfrågor

Folkpartiet har länge kritiserat regeringens senfärdighet beträffande avfalls- och återvinningsfrågor. Regeringens miljöproposition våren 1988 saknade i stort sett förslag på området. En samlad avfallsproposition har sedan utlovats under flera år.

Regeringen redovisar nu i samband med budgetpropositionen vissa förslag på avfallsområdet. Det kan konstateras att regeringen försuttit tiden att lämna en samlad och heltäckande proposition om avfallsfrågorna. Förutom målbeskrivningar, som inte heller är heltäckande, lämnas få konkreta förslag. En rad betydelsefulla frågor överlämnas till utredningar eller till fortsatt beredning i regeringskansliet. Med hänsyn till den långa tidsperiod som regeringen haft att bereda avfallsfrågorna är detta otillfredsställande.

Folkpartiet har till föregående riksmöte inlämnat en partimotion som redovisar folkpartiets syn på avfallsfrågorna. Åtskilliga önskemål i den motionen har inte blivit tillgodosedda i de förslag som regeringen nu lämnar i budgetpropositionen.

Partimotionen har bordlagts av jordbruksutskottet i avvaktan på den aviserade avfallspropositionen.

Vi avser nu att kortfattat redogöra för några viktiga förslag i den bordlagda partimotionen för att därefter redovisa folkpartiets synpunkter på de begränsade förslag som tas upp i budgetpropositionen.

Folkpartiet framhåller i partimotionen att ingen tid längre får förspillas för att komma tillrätta med avfallsproblemen.

- Staten måste formulera tydliga mål för miljöskyddet på avfallsområdet. För det miljöfarliga avfallet bör målen utgå från vad naturen tål.
- För att påskynda utvecklingen mot slutna system och återvinning bör den svenska lagstiftningen kompletteras med krav på återvinning. Återvinningen bör styras av rimliga ekonomiska ramar.
- Varsamhet skall iakttas vid nyttjande av naturtillgångar.
- Allmänhetens miljömedvetande och engagemang för att ta ansvar för hanteringen av avfall bör i större utsträckning tas tillvara.
- Initiativ och utvecklingsförmåga skall tas tillvara. Trots samhällsansvar för planering m.m. måste möjligheten till enskilda initiativ och konkurrens mellan olika företag på avfallsområdet främjas. Folkpartiet vill återinföra ett särskilt budgetanslag för utveckling av ny miljöteknik.

- Utbildningen på avfallsområdet måste förbättras. I dag saknas utbildning inom avfallsområdet nästan helt i högskolesystemet.
- Verksamma styrmedel skall användas för att uppnå uppsatta mål. Ekonomiska styrmedel och pantsystem bör användas.
- Miljömärkning liknande det system som redan nu finns i Västtyskland bör införas liksom märkning om hur produkten bäst återvinnes.
- Inventeringen av nedlagda deponier måste följas av konkreta skyddsåtgärder.
- Ett säkerställandeprogram måste upprättas för det miljöfarliga avfallet.

Partimotionen innehåller dessutom bl.a. förslag om återvinningslag, pantsystem för batterier, stimulanser att ta tillvara konsumentens intresse för återvinning och åtgärder vid förbränning.

Några folkpartiets förslag blir tillgodosedda i propositionen. Som helhet är den dock en besvikelse. De flesta förslagen i motionen lämnas därhän och kommer att framföras i samband med jordbruksutskottets behandling av propositionen.

Vi övergår nu till att redovisa folkpartiets synpunkter på avfallspropositionen.

Sammanfattande synpunkter på propositionen

Miljöministern framhåller att arbetet att få till stånd en tillfredsställande situation på avfallsområdet sker stegvis i en process där de olika parterna alla har sina roller att spela.

Folkpartiet delar den uppfattningen men finner det mot den bakgrunden märkligt att förberedelserna för propositionen påbörjades så sent som i juni 1987 och då endast med ett uppdrag till naturvårdsverket att utvärdera erfarenheter inom avfallsområdet. Det förefaller som om miljöministern först nu, när propositionen lämnas, är medveten om att positiva lösningar av avfallsproblemen också på utredningsstadiet erfordrar engagemang från statliga och kommunala myndigheter, näringsliv, konsumenter och ideella organisationer.

Det framgår av att miljöministern i samband med propositionen avser att lämna en rad utredningsuppdrag varav kan nämnas

- Utredning om utformning av materialbalanser och miljövarudeklarationer.
- Förslag om uppgiftsskyldighet för kommunal planering.
- Uppdrag till naturvårdsverket, kemikalieinspektionen, arbetarskyddsstyrelsen och andra berörda myndigheter att utarbeta konkreta förslag om hur användningen av de mest hälso- och miljöfarliga ämnena skall kunna minskas.
- Utredning om hur styrmedel på förpackningsområdet skall utformas.

Huvudparten av dessa utredningsuppdrag är av den karaktären att det effektivaste resultatet skulle uppnås om de samlades i en parlamentarisk utredning. Riksdagen bör ge regeringen denna uppfattning tillkänna. De myndighetsuppdrag som kan slutföras för att ingå i 1991 års miljöproposition kan undantas från denna utredning.

Det bör i detta sammanhang också konstateras att regeringen så sent som i september månad 1989 gav UHÅ uppdrag att utreda behovet av utbildning på avfallsområdet. Detta uppdrag hade givetvis kunnat läggas ut långt tidigare med hänvisning till den sedan länge kända bristsituationen beträffande kompetenta befattningshavare.

Vi övergår nu till att kommentera regeringens konkreta förslag. I det följande utgår vi för klarhetens skull från den kapitelindelning och numrering som finns i propositionen.

5.1 Producentens ansvar

Vi har ingen erinran mot att uppgiftsskyldighet införs i renhållningslagen. Denna bestämmelse blir dock tandlös om den inte förenas med regler för bl.a. materialbalanser och miljövarudeklarationer. Beträffande styrmedel hänvisar statsrådet till miljöavgiftsutredningen som har i uppdrag att redovisa förslag till en avfallsavgift. Enligt vår uppfattning kan ekonomiska styrmedel användas i större utsträckning än genom införande av avfallsavgift. Den parlamentariska utredning statsrådet hänvisar till bör utöver de förslag som redovisas också diskutera ekonomiska styrmedel på avfallsområdet.

5.1.1. Uppgiftsskyldighet för kommunal planering m.m.

Kommunerna har i remissammanhang framhållit att man har begränsade möjligheter att snabbt uppfylla ökade krav på renhållningsområdet.

Vi delar uppfattningen att det är angeläget för både företag och kommuner att uppgiftsskyldigheten inte blir mer betungande än nödvändigt. Dessa frågeställningar får behandlas i den av oss föreslagna parlamentariska utredningen.

5.1.2. Minska användningen av miljöstörande ämnen

Både naturvårdsverket och kemikalieinspektionen har redovisat listor på ämnen som antingen ej bör få användas alls eller som bör få en mer begränsad användning. Det är angeläget att regeringen på samma sätt som man har gjort beträffande miljöfarliga ämnen i rötslam från reningsverk redovisar en konkret tidsplan över när åtgärder mot dessa ämnen kan sättas in.

Denna tidsplan bör enligt vår uppfattning rimligen kunna redovisas i samband med den aviserade miljöpropositionen våren 1991. Riksdagen bör konkret begära att regeringen skall redovisa förslag beträffande avveckling av de farligaste ämnena.

5.1.3. Ändringar i kemikalielagstiftningen

Riksdagen har efter förslag från jordbruksutskottet beslutat att lagen om kemiska produkter också skall omfatta varor som innehåller kemiska produkter.

Lagrådet har anfört att lagstiftningen i så fall skulle omfatta de flesta av de föremål som allmänheten dagligen kommer i kontakt med. Att ålägganden enskilda ansvar för varje hantering skulle enligt lagrådet vara att gå längre än vad som är brukligt i svensk rättstradition.

Förslaget att naturvårdsverket skall kunna föreskriva att lagen om kemiska produkter skall tillämpas om särskilda skäl med hänsyn till skyddet av den yttre miljön föreligger för viss vara ger, enligt vår uppfattning, rimlig säkerhet.

5.2 Återanvändning och återvinning

Det är tillfredsställande att renhållningslagen kompletteras med bestämmelser om återanvändning och återvinning. Men även införandet av denna bestämmelse blir tandlös om inte återvinning och återanvändning stimuleras genom statliga insatser. Det hjälper inte att ha en principell syn på återvinning om det exempelvis inte finns teknik som möjliggör återvinning och om ekonomiska styrmedel inte används för att stimulera såväl återvinning som återanvändning.

Folkpartiet har föregående riksår föreslagit att det anslag för främjande av ny miljöteknik som tidigare funnits hos naturvårdsverket skall återinföras. För att möjliggöra en fungerande återvinning och återanvändning måste i många fall ny teknik tas fram. Statliga insatser erfordras för detta och vi föreslår att riksdagen beviljar ett anslag å 40 milj. kr. för främjande av ny miljöteknik. Anslaget hör administreras av Naturvårdsverket.

Naturvårdsverket har som framhålls i rapporten Avfallet och miljön redovisat att det finns möjlighet att öka återvinningen inom flera branscher exempelvis järn- och stålskrot, glas, plast, gummidäck och returpapper. Verket konstaterar att marknadskrafterna f.n. inte utgör tillräcklig drivkraft för att öka återvinningen.

Ekonomiska styrmedel skulle i detta sammanhang kunna bli ett verksamt medel. Den utredning som statsrådet föreslår under avsnittet om förpackningar bör enligt vår uppfattning få uppdrag att redovisa förslag om ekonomiska styrmedel för att förbättra möjligheterna till en fungerande återvinning.

5.3 Källsortering

Fungerande källsortering förutsätter att det utsorterade materialet kan tas om hand på ett rimligt sätt och att det är rent. Den pågående insamlingen av batterier och glas visar på svårigheterna när insamlingen inte är kombinerad med stimulanser i form av exempelvis pantsystem. Det är märkligt att det i propositionen inte finns något förslag om pantsystem för exempelvis batterier.

5.3 Utredningsuppdrag på förpackningsområdet

Folkpartiet har ingen erinran mot förslaget till utredning. Som framhålls tidigare i motionen bör uppdraget vidgas och utredningen bör vara parlamentarisk.

5.4.3 Ökat bidrag till Hall Sverige rent

Folkpartiet konstaterar med tillfredsställelse att anslaget till "Hall Sverige Rent" får en välbehövlig förstärkning.

I detta sammanhang bör den ökade miljömedvetenheten uppmuntras och stimuleras. De ideella miljöorganisationernas insatser är i detta sammanhang mycket betydelsefulla. Som exempel kan nämnas att Svenska Naturskyddsföreningens bok "Handla Miljövänligt" har gått ut i stor upplaga. Lokala föreningar kan också göra stora informationsinsatser. Folkpartiet förslår i denna motion att Naturvårdsverket skall få ökade anslag med 3 milj.kr. för miljöinformation genom ideella organisationer. Det är angeläget att de frivilliga miljöorganisationerna får bättre möjligheter att bedriva informationsarbete på avfallsområdet och riksdagen bör ge regeringen denna uppfattning tillkänna.

6. Bättre överblick och kontroll – statens roll, central tillsynsmyndighet, upphandling m.m.

Folkpartiet avser återkomma när det gäller forsknings- och utvecklingsfrågor i samband med att regeringen lägger sina förslag i forskningspropositionen senare i vår. Vi kommer i det sammanhanget också att bedöma eventuella förslag till ökad satsning på utbildningsområdet.

Folkpartiet har ingen erinran mot regeringens förslag att statens naturvårdsverk skall utses till central tillsynsmyndighet. Det har länge saknats administrativ ledning på avfalls- och återvinningsområdet. Folkpartiet anser att regeringen nu måste precisera myndigheternas arbete ytterligare i form av tydliga och realistiska mål för den önskvärda utvecklingen. Särskilt viktigt är det att precisera målen på kemikalieområdet.

Ifråga om statliga upphandlingsbestämmelser ger regeringen otydliga signaler om vad som bör gälla. Det är inte tillräckligt att endast hänvisa till att myndigheterna skall ta vederbörliga miljöhänsyn.

Folkpartiet anser att inga större beslut skall fattas utan att konsekvenserna för miljön har utvärderats. Detta måste även gälla upphandling. Regeringen bör enligt vår uppfattning därför ge statens representanter i upphandlingsdelegationen i uppdrag att starkt betona miljöfrågorna vid utformningen av riktlinjer och allmänna råd för den offentliga upphandlingen.

6.2 Kommunens roll

Kommunerna har genom åren spelat och spelar alltjämt en mycket viktig roll i svensk avfallshantering. Tack vare kommunerna har betydelsefulla framsteg gjorts på avfallsområdet. Kommunerna har som avfallshanterare fått ta på sig många uppgifter som egentligen borde ha fallit på andra, främst avfallsproducenterna.

Att kommunerna därför i fortsättningen tilldelas en stark ställning i avfallsfrågor är riktigt. Vi delar uppfattningen att kommunerna skall ansvara för en heltäckande avfallsplanering i enlighet med propositionens förslag. En sådan kan leda till bättre överblick, men också en minskning av såväl avfallens mängd som farlighet liksom till ökad återvinning och återanvändning.

Vi delar däremot inte regeringens uppfattning att det nu är nödvändigt att uttala att kommunerna skall ta ökat obligatoriskt renhållningsansvar redan år 1993. Det ökade planeringsansvaret ger kommunerna reella tillsynsmöjligh-

heter utan att det för den skull skall vara nödvändigt att ta över ansvaret från avfallsproducenten. En dialog mellan producenten och kommunen som visar när, var och hur avfallet uppkommit liksom på mängder och farlighet i avfallet bör inte automatiskt leda till att kommunen har det totala ansvaret för avfallshanteringen.

Det är viktigt att många aktörer får finnas på avfallsområdet. Seriösa enskilda företag måste få spela sin roll. Marknadsekonomi och konkurrens måste uppmuntras.

Avfallsproducentens ansvar för avfallet måste göras tydligare än nu. Avfallsproducentens ansvar måste skrivas in i renhållningslagen och inte endast framhållas i motiveringar och bakgrundsmaterial.

Sammanfattningsvis ställer folkpartiet sig bakom ett samhälleligt ansvar för målsättning, styrning och kontroll. Samtidigt vill vi understryka att en på marknadsekonomiska grunder baserad insamlings- och behandlingsverksamhet är den bästa förutsättningen för en förbättrad och effektiviserad avfalls- och återvinningshantering.

6.3 Forsäljning av aktier i SAKAB

Vi har ingen erinran mot förslaget att sälja ut aktier i SAKAB. Vi finner att kapaciteten för omhändertagande av miljöfarligt avfall är otillräcklig och förutsätter att regeringen återkommer till riksdagen med förslag när remiss-hanteringen av SOU 1989:105 har slutförts.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en parlamentarisk utredning på avfallsområdet.
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ekonomiska styrmedel i samband med de utredningar som föreslås.
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om konkreta förslag för avveckling av de farligaste ämnena.
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ytterligare pantsystem.
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ökat informationsarbete på avfallsområdet.
[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om den statliga upphandlingsverksamheten.¹]
6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om kommunernas ansvar för avfallshanteringen,
7. att riksdagen hos regeringen begär förslag om avfallsproducentens ansvar i renhållningslagen.

Stockholm den 22 januari 1990

Mot. 1989/90

Jo744

Lars Ernestam (fp)

Bengt Rosén (fp)

Håkan Holmberg (fp)

Anders Castberger (fp)

¹ 1989/90:F1509